

- ²³ ЦДАВО України. - Ф. 413, оп. 2, спр. 5. - Арк. 34.
²⁴ ЦДАВО України. - Ф. 413, оп. 2, спр. 5. - Арк. 34.
²⁵ ДАХМО. - Ф.Р. 653, оп. 2, спр. 21. - Арк. 56-57.
²⁶ ЦДАВО України. - Ф. 413, оп. 2, спр. 5. - Арк. 34-35.
²⁷ ДАВінО. - Ф.П. 136, оп. 6, спр. 128. - Арк. 13.
²⁸ Там само. - Спр. 503. - Арк. 95-96.
²⁹ Там само. - Спр. 533. - Арк. 62-70.
³⁰ Там само. - Арк. 9.
³¹ Там само. - Арк. 3-4.
³² Там само. - Ф.П. 136, оп. 6, спр. 533. - Арк. 7.
³³ Там само. - Арк. 21.
³⁴ Там само. - Арк. 7, 14.
³⁵ Там само. - Спр. 503. - Арк. 52.

- ³⁶ Там само. - Арк. 87.
³⁷ ДАХМО. - Ф.Р. 334, оп. 1, спр. 6. - Арк. 57.
³⁸ Там само. - Ф.Р. 653, оп. 2, спр. 20. - Арк. 15.
³⁸ Там само. - Ф.Р. 653, оп. 1, спр. 1059. - Арк. 74.
⁴⁰ Там само. - Ф.П. 301, оп. 1, спр. 139. - Арк. 132.
⁴¹ ДАВінО. - Ф.П. 29, оп. 1, спр. 191. - Арк. 318 зв
⁴² ДАХМО. - Ф.Р. 926, оп. 1, спр. 10. - Арк. 40.
⁴³ Там само. - Ф.Р. 766, оп. 1, спр. 258. - Арк. 279.
⁴⁴ Там само. - Ф.Р. 3508, оп. 1, спр. 25. - Арк. 259, 260.
⁴⁵ Там само. - Ф.Р. 2926, оп. 1, спр. 1. - Арк. 1; Ф.П. 3, оп. 1, спр. 340. - Арк. 12.
⁴⁶ Там само. - Ф.Р. 1086, оп. 1, спр. 84. - Арк. 438, 471.

РАДЯНСЬКИЙ ПРИСМАК ПОДАТКІВ

“Природа справедлива до людей, вона не залишає без винагороди їхню працю. Вона вчить їх працелюбству, адже з більшою працею пов’язана більша винагорода. Але якщо свавілля влади лишило людей встановлених винагород, вони проникаються ненавистю до праці і бездіяльність здається їм єдиним благом”. Такими словами охарактеризував відносини між виробниками та державною владою Шарль Монтеск’є — французький письменник, філософ та історик. Ці слова залишаються справедливими і по цей день.

Україна з давніх давен має тісний взаємозв’язок з Росією. Тим паче, що останніх 75 років (до набуття незалежності) країни йшли в одній “упряжці” Радянського Союзу. Зараз Україна йде по шляху важкого економічного становлення. Який буде результат — залежить від правильності та злагодженості дій всіх гілок влади, а також суспільства вцілому. Для того, щоб не повторювати минулих помилок, потрібно пам’ятати свою історію та враховувати дію об’єктивних економічних законів.

Ще на початку століття П.А.Столипін так виражав розуміння державності: “...в країні не може бути іншої влади, крім поставленої народом та відповідальної перед ним та його представниками, щоб Росія стала демократичною республікою”. Столипін підтримував розвиток таких форм державної влади, які опиралися б на конституційну владу і земщину. Росія, ще не відійшовши від феодальних відносин, стояла на порозі селянської революції. Становище цього класу було нестерпним. Проведенням в дію аграрної реформи Столипін намагався розв’язати як політичні, так і соціально-економічні завдання. А саме — створити економічно сильний клас земельних власників, які повинні були стати союзниками крупних землевласників в боротьбі з назріваючою революцією. Миколою II був підписаний Указ до Правлячого Сенату про відміну викупних платежів, в якому говориться: “...річні оклади викупних платежів, утримувані з бувших поміщицьких селян на основі Височайше затвердженого 19 лютого 1861 року положен-

ня про викуп і додаткові до нього вказівки з бувших державних селян — на основі законів 16 травня 1867 року і 12 червня 1886 року і з бувших удільних селян — по закону 26 червня 1863 року, — зменшити з 1 січня 1906 року наполовину, а з 1 січня 1907 року утримування викупних платежів на основі вищевказаних законів взагалі припинити” (Царське Село, 3 листопада 1905 року). Це було свого роду зменшенням податкового тиску на сільське господарство, яке опинилося в скрутних умовах. Але після Лютневої революції 1905 року більшість селян все ж йшли за буржуазією.

Ні Правлячий Сенат, ні новостворена буржуазія не змогли корінним чином вирішити питання миру та землі, в яких були зацікавлені селяни. Виникла ситуація колапсу, коли низи не могли жити по-старому, а верхи не уміли правити по-новому. Саме в цей момент слушною стала практика, розроблена В. Леніним. Більшовики з мінімальними конфліктами відкрито підтримали підготовлений есерами Селянський наказ про землю на основі 242 місцевих селянських наказів, включивши його в Декрет про землю, який був прийнятий на II з'їзді Рад. В ньому йшлося про соціалізацію землі, хоча більшовики стояли на шляху її націоналізації. Пізніше ідея націоналізації (тобто державної власності на землю) перемогла, і не без допомоги селян, які висували як в I-й, так і II-й Думі трудовий “проект 104-х”, в якому були вимоги націоналізації землі. Ленін виділив 3 основних класи селян: бідняки, середняки і куркулі. В окремих районах радянська влада вимушена була вести війну проти селян. Якщо в містах революція перемогла 25 жовтня (7 листопада) 1917 року, то в селах — тільки в березні-квітні 1918 року. В цей час оподаткування зазнало утиск з боку громадянської війни та розрухи. Ці фактори потребували значних коштів. У зв'язку з цим податки набули конфіскаційного характеру. Яскравим прикладом був “надзвичайний 10-мільярдний революційний податок”. На початку 1921 року, за пропозицією ВЦВК було відмінено стягнення податків у грошовій формі.

Подальше запровадження політики “воєнного комунізму” викликало серйозні неподобства серед селян, які в наступному переросли в кронштадтське повстання в березні 1921 року.

Не останнє місце в цьому процесі займали економічні відносини. Адже натуральні податки, які прийшли на зміну грошовим, ще більше затискали виробника і заганяли його в глухий кут злиднів. Крім того, не було зацікавленості в праці, товарообігу, повноцінного функціонування грошей. Становлення нової економічної політики (НЕП) стало необхідною об'єктивністю і, за словами Леніна, вводилась всерйоз і надовго. Але період НЕПу був недовгим (1921—1927 рр.). Все ж таки нова політика була ефективною. Було досягнуто високих результатів. Так, вже в 1923 році, зразу після громадянської війни продукція сільського господарства складала приблизно чотири п'ятих, а промисловості — більше двох п'ятих їх виробництва в довоєнному 1913 році. Скоротився робочий день, збільшилась заробітна плата, були відмінені деякі податкові орендні та викупні платежі. Це дало можливість розширення платіжного попиту селян. За період НЕПу національний дохід зріс втриє в порівнянні з 1921 роком. Темпи економічного росту були рекордними за всю історію нашої економіки. Підйом економіки супроводжувався появою грошових податків. Першим таким податком став промисловий, введений влітку 1921 року спочатку для приватних, а потім і для державних підприємств. У 1922 році вводиться прибутково-майнове оподаткування. Ці зміни супроводжувалися процесом денационалізації дрібних підприємств. Почало відроджуватися непряме оподаткування у вигляді акцизів (надбавки до вартості товару, котра реально сплачується кінцевими споживачами). В листопаді 1921 року оподатковувалось виноградне вино, потім введено акциз на тютюнові вироби, сірники, пиво і т.д. Загальна картина податкових надходжень нагадувала дореволюційну. Загальний розмір ставок оподаткування був на рівні 1913 року. Але потрібно враховувати становище країни на початку 30-х рр.

Переживши війну, революцію, розруху та інші соціальні потрясіння, загальний рівень ставок оподаткування на той час був досить жорсткий.

Все ж таки в період НЕПу в оподаткуванні мали місце політичні акценти. Сільськогосподарський, податковий та промисловий податки стали інструментом боротьби з заможними селянами та торгово-промисловими підприємствами, які вважалися нетрудовими елементами. В 1926 році прийнято положення про державний

прибутковий податок, найбільша ставка якого (45%) застосовувалася до вищезгаданих господарств.

В цьому ж році вводиться податок на прибуток із ставкою 50% (використовувався на боротьбу з безпризорністю). Фактично цей податок ліг на плечі приватного сектора. Державний сектор тримав на своїх плечах регульовані ціни. З 1928 року почалося інтенсивне виштовхування приватного капіталу. Структуру формування податкових надходжень представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Структура податкових надходжень в бюджет СРСР

Види податків	Роки:		
	1922-1923	1925-1926	1927-1928
Акцизи	20,1	41,2	45,7
Прибутковий податок	2,5	9,1	9,1
Промисловий податок	22,8	23,6	21,6
Гербовий збір	4,1	6,5	5,7
Сільськогосподарський податок	34,2	12,3	10,8
Інші податки (крім мита)	16,3	7,3	7,1
Всього:	100,0	100,0	100,0

Звернення програми нової економічної політики передувала введенню першого п'ятирічного плану (1928-1932). Україна стояла на порозі грандіозних ідеологіч-

них задач, які, в свою чергу, супроводжувалися неминучим придушенням приватного капіталу (таблиця 2).

Таблиця 2

Національний дохід СРСР в 1928-1932 роках
(млрд. руб., ціни 1928 року)

Показники	1928 р.	1929 р.	1930 р.	1931 р.	1932 р.
1. Національний дохід, використаний на:					
- споживання	21,3	22,6	23,2	22,7	22,4
- нагромадження	3,7	4,8	9,2	13,7	17,7
2. Національний дохід, вироблений в галузях:					
- промисловість	7,6	9,5	12,6	15,0	17,8
- будівництво	1,9	2,3	3,3	6,0	6,0
- сільське господарство	9,4	9,1	9,1	9,0	8,3
- торгівля	3,0	3,3	3,9	4,3	5,1
- транспорт вантажний	1,1	1,3	1,5	1,6	1,9
- лісове господарство	1,4	1,7	1,8	- ¹	- ¹
- інші галузі	0,8	0,7	0,9	1,2	1,0

¹ В 1931 і 1932 році лісове господарство включалось в "промисловість" та "інші галузі"

Проаналізувавши дані таблиці 2, очевидне збільшення обсягу національного доходу майже вдвічі.

У період 1929—1935 років промислове виробництво збільшилось у 3,1 рази, а національний дохід від сільського господарства зменшився. Після Великої Вітчизняної війни за 7 років (з 1946 по 1952 роки) валова продукція промисловості збільшилася у 2,5, а сільського господарства — в 1,5 рази. В цей період було знижено граничний розмір заробітної плати, а також проводилися щорічні займи в розмірі місячної заробітної плати. Заготівельні ціни на сільськогосподарську продукцію відшкодовували тільки десяту частину витрат колгоспів на вирощування зернових, одну двадцяту — м'яса, одну п'яту — молока. Так як продукція сільського господарства буквально націоналізувалась, то отримана компенсація по трудоднях була символічною.

Селяни виживали завдяки присадибним ділянкам, з яких потрібно було платити значні податки натурою та грошми. Кожен колгоспник мав певну кількість трудоднів, яку повинен був відпрацювати в колгоспі. В іншому випадку заводилась кримінальна справа або забирали присадибну ділянку. Покинути село було неможливо, адже до 70-х років колгоспники не мали паспортів. Вирватися з безвиході можна було двома шляхами: піти вчитися в місто, або найнятися по оргнабору на будівництво. Ці умови спрацьовували тільки при наявності довідки з сільради, отримати яку було дуже важко. Доля селян, зайнятих в колгоспах та на присадибних ділянках у 1950 році, складала 44%. Таким чином, низькі ціни були "надутою" категорією за рахунок інших.

В. А. Рудь

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОВІДНОСИН ПАРТІЙНО-РАДЯНСЬКОГО КЕРІВНИЦТВА І ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В 1960-80 рр.

Політична "відлига", проголошена з трибуни ХХ з'їзду КПРС, викликала до життя позитивні зміни в духовній сфері українського суспільства. З ініціативи наукової та творчої інтелігенції поступово поверталися українському народові незаслужено забуті, а то й засуджені в період сталінщини наукові праці, літературно-мистецькі твори тощо. Були відмінені сумнозвісні постанови ЦК КПРС щодо опер "Велика дружба", "Богдан Хмельницький", "Від щирого серця" та інші, знята огульна і несправедлива критика з таких відомих українських митців як Г. Жуковського, Б. Лятошинського, М. Колесси, М. Вериківського та інших.

У другій половині 50-х років побачили світ ряд нових періодичних видань. Серед них "Радянське літературознавство", "Прапор", поновилося видання журналу "Всесвіт". Важливим, на нашу думку, було прийняте вже в 1953 р. рішення про збільшення тиражу українських газет. Помітною подією в науковому і культурному житті України стала підготовка першої Української Радянської Енциклопедії узагальнюючого "Нарису історії філософської думки на Україні", підручника "Історії Української РСР".

Демократизація суспільного життя спричинила появу цілого ряду нових наукових центрів, громадських організацій,